

Łódź, 08.12.2020 r.

Dr hab. Iwona Janicka, prof. UŁ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Łódzki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Latusek
pt. „*Oblicza zazdrości a taktyki utrzymywania przy sobie partnera w bliskich związkach*”,
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Eugenii Mandal

Temat, przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej, mieści się w obszarze psychologii społecznej, a dokładniej psychologii bliskich związków. Jego wybór uważam za ważny, identyfikujący procesy zachodzące w bliskich związkach niezbędne dla ich diagnozy oraz terapii. Doktorantka podjęła trudne zadanie wymagające wieloaspektowego podejścia do oceny złożonych relacji między partnerami, rozpatrywania wielu zmiennych indywidualnych i relacyjnych. Przedmiotem badań była zazdrość – uczucie, które jest dotkliwe zwłaszcza wtedy, gdy wiąże się z partnerem życiowym. Jest ona kojarzona z miłością, ale i lękiem przed potencjalną utratą partnera. Jako efekt miłości wiąże się z większą dbałością i troską o partnera oraz o jakość związku. Z kolei stymulowana lękiem, zamiast chronić związek, może zaburzać jego funkcjonowanie. Zazdrość jest również konstruktem niejednorodnym, ujawniającym się w trzech sferach - poznawczej, emocjonalnej i behawioralnej, co może wiązać się z różnego rodzaju zachowaniami i stosowanymi taktykami zabiegania o partnera. Doktorantka, w swojej pracy, rozważa rodzaje takich taktyk oraz wskazuje, które z nich podejmują osoby zazdrosne.

Dysertacja posiada prawidłową i typową dla prac doktorskich strukturę. Składa się ze streszczenia języku polskim i angielskim, wprowadzenia, trzech rozdziałów prezentujących podstawy teoretyczne pracy, z problematyki i metodologii badań własnych, opisu wyników badań, dyskusji i podsumowania oraz bibliografii. Praca obejmuje też spis tabel, rysunków oraz aneks. Kolejność rozdziałów jest przemyślana. Głównym rozdziałom podporządkowane

są ich części – podrozdziały, stanowiące spójne całości i odnoszące się do ogólnej problematyki. W pracy zamieszczono 71 tabel, które dobrze prezentują dane empiryczne, 14 rysunków obrazujących modele teoretyczne oraz wybrane wyniki z badań. Zachowana została poprawność językowa, stylistyczna i interpunkcyjna. Formalna strona pracy nie budzi zastrzeżeń. Spełnione zostały standardy stawiane pracom doktorskim o charakterze empirycznym.

Podjęty przez Doktorantkę temat dysertacji został odpowiedzialnie potraktowany w części teoretycznej i badaniach własnych.

Część teoretyczna uwzględnia ważne bloki tematyczne odnoszące się do problemu zazdrości w bliskich związkach, przejawów zazdrości oraz utrzymywania partnera przy sobie, które zostały opisane w oparciu o szczegółowy przegląd literatury przedmiotu.

W rozdziale pierwszym Doktorantka określiła pojęcie zazdrości zwracając uwagę na jej różny jakościowo kontekst oraz rolę. Odwołując się do teorii określiła jej typologie i modele oraz uzasadniła traktowanie jako konstruktu wielowymiarowego. Kończąc rozdział pierwszy podała strategię radzenia sobie z zazdrością.

Rozdział II poświęciła zazdrości w bliskich związkach. Słusznie przyjęła, za ważny dla trwałości związku, model inwestycyjny Caryl Rusbult, jako oparty na teorii współzależności oraz odpowiedzialny za zaangażowanie partnerów w relację. Wyjaśniła jego związek z odczuwaniem zazdrości. Przedstawiła wybrane charakterystyki związków emocjonalnych takie jak: zaufanie, agresywność relacyjna, bliskość oraz umiejętności emocjonalne, wyrazem których są procesy regulacji emocji, rozumienia emocji oraz inteligencja emocjonalna.

Rozdział III dotyczy utrzymywania partnera przy sobie. Autorka akcentuje rolę adaptacyjną zabiegania o partnera, która skutkuje ochroną związku, może stanowić o jego trwałości. Wskazała na popularność i różnorodność taktyk utrzymywania partnera przy sobie, ich klasyfikacje i wyjaśniła związek z zazdrością.

Stwierdzam, że zagadnienia, zawarte w części teoretycznej, zostały wyczerpująco opisane. Doktorantka wykazała się znajomością procesów związanych z zazdrością i zachodzących w bliskich związkach oraz taktyk utrzymywania partnera. Odniosła się do odpowiednich teorii, wybranych klasyfikacji zazdrości i taktyk oraz ich interakcji, jak również typologii i modeli bliskich związków. Część teoretyczna stanowi bardzo dobre wprowadzenie do badań własnych.

Kolejne rozdziały pracy prezentują etapy postępowania związane z projektowaniem i efektami badań własnych.

Rozdział IV - Problematyka i metoda badań własnych - obejmuje wszystkie wymagane, w pracach empirycznych, informacje. Prawidłowo określone zostały trzy cele badań, co wynikało z konieczności zastosowania różnych procedur badawczych. Dotyczyły one analizy zależności: między procesami bliskiego związku a zazdrością i taktykami utrzymywania partnera przy sobie (1 cel); między taktykami utrzymywania, przy sobie, partnera a zachowaniami seksualnymi (2 cel); między odczuwaniem zazdrości a stosowaniem wspomnianych taktyk, z uwzględnieniem roli wybranych moderatorów (regulacji emocji, rozumienia emocji, inteligencji emocjonalnej) tej zależności (3 cel). Dalej sformułowała dziewięć ogólnych pytań badawczych, 33 pytania szczegółowe, 64 hipotezy oraz przemyślany i nowatorski model badań, który dobrze ilustruje i odnosi się do wspomnianych trzech celów badawczych i planowanych analiz.

Doktorantka pozyskała do badań dużą grupę, bo aż 549 osób (295 kobiet i 251 mężczyzn) pozostających w różnych związkach: spotykanie się – „chodzenie ze sobą”, narzeczeństwo, kohabitacja i małżeństwo. Z uwagi na to, że praca obejmuje trzy badania do pierwszego zakwalifikowała 266 osób (143 kobiety i 123 mężczyzn), do drugiego 84 osoby (41 kobiet i 43 mężczyzn). W badaniu trzecim uczestniczyło 196 osób (111 kobiet i 85 mężczyzn). Średni wiek osób badanych wynosił, w kolejnych badaniach: 30,89; 23,02; 29,62 lat.

Prezentacja i analizy wyników badań (rozdział V) miały złożony i wnikliwy charakter. Przedstawione zostały trzy etapy związane z proponowanymi wcześniej trzema celami badawczymi. W każdym z nich zoperacjonalizowano zmienne, dokładnie scharakteryzowano uczestników badań z wyróżnieniem ich liczebności, płci, wieku wykształcenia, stażu związku, rodzaju związku oraz opisano zastosowane narzędzia badawcze.

Weryfikacja hipotez, przyporządkowanych do trzech badań, wymagała doboru odpowiednich narzędzi. Do oceny zależności między odczuwaniem zazdrości, taktykami zabiegania o partnera a procesami właściwymi dla bliskiego związku (badanie 1) zostały zastosowane: Wielowymiarowa Skala Zazdrości (Elphinson i in., 2011, w adaptacji polskiej Mandal, Moroń i Latusek, 2015) oraz w opracowaniu własnym Doktorantki: IMS-Model Inwestycji w Bliskim Związku (Rusbult i in., 1998); Skala Zaufania (Rempel i in., 1985); Inwentarz Bliskości w Związku (Berscheid i in., 1989); Skala Agresywności Relacyjnej (Morales i Crick, 1998); Skala Subiektywnej Oceny Wartości Partnera (Edlund i Sagarin, 2014) oraz Inwentarz Zatrzymania Partnera – MRI-SF, wersja krótka (Buss i in., 2007). Zależność między zachowaniami seksualnymi a taktykami utrzymywania partnera przy sobie (badanie 2), zweryfikowano wykorzystując następujące narzędzia: Kwestionariusz Satysfakcji Seksualnej (Plopa, 2017); Skalę Samooceny Rosenberga (w adaptacji polskiej Dzwonkowskiej i in., 2008)

oraz w opracowaniu własnym Doktorantki: Kwestionariusz Orientacji Socjoseksualnej SOI-R (Penke i Asendorpf, 2008); Inwentarz Zatrzymania Partnera - MRI-SF (Buss i in. 2007); Ankieta podejmowanych zachowań seksualnych w bliskim związku jako taktyki utrzymywania, przy sobie, partnera. Z kolei w badaniu trzecim, oceniającym moderatory zależności między zazdrością a taktykami utrzymywania partnera przy sobie, Doktorantka za niezbędne narzędzia uznała, poza już wspomnianymi wcześniej - Inwentarzem Zatrzymania Partnera przy sobie MRI-SF i Wielowymiarową Skalą Zazdrości, również: Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej – INTE (Schutte i in., 1998, w adaptacji Ciechanowicz i in., 2000); Kwestionariusz Regulacji Emocji ERQ (Gross i John, 2003, w polskiej adaptacji Kobylińskiej, 2015); Test Rozumienia Emocji – TRE (Matczak i Piekarska, 2011); Kwestionariusz Regulacji Emocji Poznawczych - CERQ (Garnefski i in., 2002, w opracowaniu własnym Doktorantki).

Należy zaznaczyć, że Doktorantka wykorzystwała do badań 14 narzędzi, w tym aż 10 nowych. Przetłumaczyła na język polski i zweryfikowała w badaniach własnych - 8 kwestionariuszy oraz skonstruowała własny do badania zachowań seksualnych w bliskim związku jako taktyki utrzymywania, przy sobie, partnera. Sprawdziła ich rzetelność, która okazała się zadawalająca. Doktorantka jest także współautorką (z: Mandal i Moroń, 2015) adaptacji Wielowymiarowej Skali Zazdrości (Elphinson, Feeney i Noller, 2011). Badania związane z przygotowaniem rozprawy doktorskiej były okazją do przeprowadzenia confirmacyjnej analizy czynnikowej, która potwierdziła zasadność ujmowania trzech rodzajów zazdrości - afektywnej, poznawczej i behawioralnej.

Sposób opracowania wyników uważam za przemyślany oraz bardzo staranny. Ich analizy zostały poprzedzone statystykami opisowymi, uzasadniającymi dobór odpowiednich metod opracowania danych. Były to: dwuczynnikowa analiza wariancji, analizy regresji (badanie 1); korelacje r - Spearmana, test t - Studenta i test U Manna Whitneya (badanie 2); korelacje r - Pearsona oraz analizy moderacji (badanie 3). Drobną uwagę formalną dotyczy sygnowania korelacji Spearmana dużą, zamiast małą literą r (s164-166).

Stwierdzam, że organizacja i przebieg badań oraz ewaluacja wyników i ich interpretacja nie budzą zastrzeżeń. Badania i związane z nim analizy ilościowe nawiązują do wcześniej sformułowanych hipotez umożliwiając ich weryfikację. Na końcu każdej z trzech części empirycznych Doktorantka zawarła podsumowanie, które dobrze porządkuje rezultaty dokonanych analiz.

Dyskusja wyników i ich podsumowanie (rozdział VI), odnoszą się do zazdrości, taktyk utrzymywania partnera przy sobie i ich związku z określonymi rodzajami zazdrości. Doktorantka bardzo dobrze zaprezentowała i wyjaśniła, odwołując się do literatury przedmiotu,

rezultaty badań własnych. Oprócz bogatego zestawu zmiennych psychologicznych, badanych metodami kwestionariuszowymi, uwzględniła ważne zmienne socjodemograficzne. Wykazała, że nie tylko płeć, ale i rodzaj związku może różnicować wspomniane zależności. Wyjaśniła procesy zachodzące w bliskich związkach emocjonalnych oraz rolę zdolności emocjonalnych jako moderatora zależności między zazdrością a taktykami utrzymywania, przy sobie, partnera.

Należy uznać, że materiał z badań jest oparty na wnikliwych i bardzo szczegółowych analizach weryfikujących hipotezy badawcze. Wnioski wyprowadzone z badań są interesujące i budzą zaufanie. Pokazują złożoność relacji między partnerami w bliskich związkach emocjonalnych. Doktorantka odpowiednio zrealizowała trzy wieloaspektowe zadania badawcze. Nie tylko określiła rolę analizowanych zmiennych, ale uznała za niezbędne rozpatrywanie ich w kontekście mechanizmów społecznych kształtujących zachowania kobiet i mężczyzn w bliskich związkach. Odniosła się m.in. do stereotypów płci, perspektywy ewolucyjnej, teorii zaangażowania, a także etapów rozwoju bliskiego związku emocjonalnego. Jest świadoma wielu czynników jakie mogą decydować o rezultatach badań. Wskazała również na ich ograniczenia, co świadczy o Jej dojrzałości jako badacza.

Pracę kończy obszerna (38 stron) i dobrze dobrana bibliografia uwzględniająca pozycje polskie i anglojęzyczne oraz przygotowana zgodnie z zasadami APA. Aneks obejmuje spis tabel, rysunków, metody wykorzystane do badań oraz tabelę przedstawiającą współczynniki regresji interakcji odczuwanej zazdrości i umiejętności emocjonalnych dla poszczególnych taktyk.

Ostatecznie stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Anny Latusek opisuje i analizuje niezwykle ważne i aktualne zagadnienie. Stanowi wnikliwie i oryginalne rozwiązanie podjętego problemu. Spełnia standardy naukowego projektu badawczego pod względem formalnym i merytorycznym. Na uwagę zasługuje dobra znajomość wiedzy teoretycznej w danym obszarze, właściwie sformułowana koncepcja badań, trafność doboru wielu metod badawczych i poszukiwanie nowych rozwiązań w tym obszarze, umiejętność posługiwania się warsztatem naukowym oraz kreatywność.

Upoważnia mnie to do stwierdzenia, że oceniana dysertacja w pełni spełnia warunki wynikające z Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. z 2003r. nr 65, poz. 595 z późn. zm.) Na tej podstawie mam zaszczyt zwrócić się do Rady Naukowej Instytutu Psychologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, z wnioskiem o dopuszczenie mgr Anny Latusek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie kieruję, do Rady Naukowej Instytutu Psychologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej mgr Anny Latusek. Niewątpliwym atutem pracy jest oryginalny i nowatorski projekt badawczy, który kompleksowo weryfikuje procesy zachodzące w bliskich związkach wyznaczonych złożonością czynników indywidualnych i relacyjnych. Ustalenia empiryczne doktorantki mają znaczący wkład w obszar badań nad bliskimi relacjami. Wysoko oceniam teoretyczne, metodologiczne i aplikacyjne aspekty rozprawy doktorskiej.

I. Janicki